

מבט אזורי-מדיני על המערכה בעזה

המערכה בעזה אינה סכסוך מקומי. אמנם הלחימה מתרחשת באזור גיאוגרפי מצומצם, אך קיימת סכנה שהיא תתלקח למערכה אזורית, ובכל תרחיש סיומה ושאלת "היום שאחרי" יתגבשו תוך כדי מעורבות משמעותית של ארה"ב ושל השחקנים האזוריים. ישנה חשיבות רבה להכיר ולהבין את יחסן של המדינות באזור כלפי המערכה בעזה, את האינטרסים, הרגישויות והיכולות של כל שחקן רלבנטי, ולהכיר את הפעולות השונות שכל אחד נוקט בהן. בקובץ זה תמצאו ניתוחים קצרים מאת מומחי מיתוים, המציגים בקווים כלליים את המבט האזורי על המערכה בעזה כפי שהוא מתפתח יחד עם הארועים השונים, כמו גם עקרונות מנחים למדיניות-החוץ האזורית של ישראלית. על מנת לקבל את מלוא התמונה, כדאי לעקוב אחר סדרת הפרסומים המלאה של המבט האזורי-מדיני על המערכה בעזה.

שבוע 11 למלחמה

מבט אזורי

ד"ר רועי קיבריק, מנהל המחקרים במיתוים

הלחץ הבינלאומי, בראש וראשונה מצד ארה"ב ואירופה, להוריד את גובה הלהבות ולספק סיוע הומניטרי גובר. זה בא לידי ביטוי בין היתר בהחלטה של מועצת הביטחון שקראה להגברה של הכנסת סיוע הומניטרי לעזה. ההבחנה של אותן מדינות בין הגדלת הסיוע ההומניטרי לעזה, ואף קריאה להפוגות הומניטריות, לבין קריאה להפסקת אש מיידית, מעניקה למעשה לישראל לגיטימציה להמשיך ולהילחם בחמאס, תחת התנאים הללו.

ישראל נענית ללחץ הבינלאומי והאזורי לשמר ולהרחיב את הסיוע ההומניטרי שנכנס לעזה, ולעשות מאמצים רבים יותר למנוע פגיעה בבלתי-מעורבים, אך נמנעת בתוקף מהצגת התוכניות שלה לטווח הארוך של אחרי המלחמה. היא חוזרת ושוללת את הרעיונות שמציגות מדינות האזור, ומסתפקת בינתיים בהדגשת תפיסתה כי עם סיום הלחימה ישראל תמשיך לשלוט ביטחונית בעזה, מבלי לקחת עליה אחריות אזרחית.

מצרים, אשר פועלת להפוך לדומיננטית אף יותר בניהול המרחב העזתי, הציגה מתווה משלה להפסקת המלחמה ולעיצוב היום שאחרי. בנוסף, תפקידה בקידום עסקת חילופי חטופים גבר ביחס לעבר, וביחס לדומיננטיות הבלעדית בה החזיקה קטר עד לאחרונה. בהקשר זה חשוב לציין כי הדרג הפוליטי של ישראל ומצרים לא מקיים תקשורת פומבית, ונתניהו וא-סיסי לא שוחחו מאז פתיחת המלחמה.

מדינות שונות החלו להעלות את רעיון כינוסה של ועידת שלום אזורית או בינלאומית, אשר תקדם את הפסקת האש בעזה, ואת עיצוב היום שאחרי הלחימה. בינתיים, מדובר רק על קריאה כללית, שטרם התגבשה לכדי תכנית אופרטיבית.

זירת הלחימה בין ישראל וחזבאללה נמשכה בגבולות כללי-המשחק הלא-מדובריים. שני הצדדים מנסים לפגוע עד כמה שיותר בצד השני, מבלי להיגרר למערכה כוללת. ככל שהלחימה בעזה תשנה אופייה ותעבור ללחימה מתמשכת בעצימות נמוכה, תשומת לב רבה יותר יופנה לגבול הצפוני של ישראל. בינתיים ישראל צופה במאמצים הדיפלומטיים שמקדמות צרפת וארה"ב ליישום החלטה 1701, דהיינו הרחקת חזבאללה מגבול ישראל עד לליטני.

זירת הלחימה בדרום הים האדום, בה פתחו החות'ים בהקשר של המלחמה בעזה, הפכה לזירה העומדת בפני עצמה ולעניין בינלאומי כללי. ארה"ב היא זו שמובילה קואליציה בינלאומית לטיפול באיום של החות'ים

על נתיבי השייט. האיום על נתיבי השייט פוגע בישראל, אך גם במצרים, ערב הסעודית ומדינות קרן אפריקה. בינתיים נמנעות ישראל, מצרים וערב הסעודית, כל אחת מסיבותיה, לקחת חלק דומיננטי במאבק בחות'ים.

מבט על ארה"ב

נדב תמיר, חבר ועד מיתווים, Jstreet

הנשיא ביידן ממשיך לבטא תמיכה בישראל, ובמקביל דוחף אותה להנמיך את עוצמת העימות. המטרה הממוקדת של ארה"ב היא להביא למעבר מהיר מ"עימות בעצימות גבוהה" ל"עימות בעצימות נמוכה", כדי לצמצם את הפגיעה באזרחים בעזה ולהקל על הביקורת כלפיה וכלפי ביידן בעולם ובארצו. ביידן מעניק בנדיבות סיוע צבאי ומבטיח את מחויבותו לישראל, אנשיו מסבירים למקבלי ההחלטות בארץ שעליהם לשנות גישה. סדרה חסרת תקדים של ביקורים בארץ של בכירים אמריקאים – מזכיר המדינה, היועץ לבטחון לאומי ומזכיר ההגנה כדי להשפיע על שינוי אופן ניהול המלחמה. הגישה האמריקאית היא שתואי המלחמה הנוכחי מיצה את עצמו. ביידן אינו מעוניין בעימות פומבי עם ישראל ולכן ספק אם בשבועות הקרובים יפעיל לחץ גלוי, יציב אולטימטום או יפרט דרישות חד-משמעיות כדי להביא לשינוי של ישראל בכל הקשור לאופי המלחמה בעזה, אולם יש לארה"ב מדרג לחצים צבאיים ומדיניים.

ביטוי לאתגרים האמריקאיים היה המשא ומתן במועצת הביטחון של האו"ם על הצעת החלטה אמירתית. ארה"ב הצליחה במאמצים רבים להביא להצעת החלטה מרוככת הקוראת להגדלת הסיוע ההומניטרי לרצועת עזה וכן ל"נקיטת צעדים דחופים ליצירת תנאים בני-קיימא להפסקת מעשי האיבה". ההחלטה קוראת גם ל"שחרור מידי וללא תנאי של כל החטופים והבטחת גישה הומניטרית לטיפול בצורכיהם הרפואיים". ארה"ב תמכה בהצעה לאחר שהוכנסו בה כמה שינויים הנתפסים בישראל כהישגים: היא אינה כוללת קריאה להפסקת אש בין ישראל לחמאס, קובעת שהסיוע ההומניטרי לרצועה יועבר לידי האוכלוסייה האזרחית, וקוראת לאו"ם להקים מנגנון פיקוח על הסיוע הנכנס (באופן שיאפשר לישראל לשמש כמפקחת עליו בפועל). מבין 15 חברות המועצה 13 הצביעו בעד ושתי מדינות נמנעו - ארה"ב כיוון שלא היה גינוי לחמאס ורוסיה מכיוון שלא היתה קריאה להפסקת אש. זמן קצר לפני ההצבעה הטילה ארה"ב וטו על הצעה רוסית לשנות את נוסח הצעת ההחלטה כך שיקרא ל"הפסקה דחופה במעשי האיבה".

ארה"ב הכריזה על הקמת קואליציה לשמירת חופש התנועה בים סוף. הקואליציה נגד החות'ים לא היתה פשוטה לגיוס והמדינה הערבית היחידה שהצטרפה היא בחריין. ארה"ב פועלת נגד החות'ים במגבלות המשא ומתן שמתקיים עם הסעודים והחות'ים על הסדר בתימן. ארה"ב הכריזה שאיראן מעורבת עמוקות בתכנון פעולות נגד ספינות מסחריות בים האדום והמודיעין שלה הוא זה שאיפשר לחות'ים בתימן לבצע אותן. פיקוד המרכז של צבא ארה"ב מיירט מדי פעם טילים וכתב"מים ששוגרו על ידי החות'ים.

באשר לזירה הצפונית מנסה שליח הממשל עמוס הוכשטיין להשיג עסקה שתאפשר ליישם את החלטה 1701 של מועצת הביטחון תמורת פשרה כלשהיא עם חיזבאללה (ככל הנראה בחוות שבעא).

מבט על אירופה

ד"ר מאיה שיאון צדקיהו, מנהלת תכנית קשרי ישראל-אירופה, מיתווים

התכנסות מועצת שרי החוץ של 27 המדינות החברות (11.12) והמועצה האירופית ובה ראשי המדינות (-14.12), לא הביאה לקבלת החלטות חדשות. זאת למרות מכתב מטעם ראש ממשלת ספרד, בלגיה, אירלנד ומלטה לשארל מישל (9.12) שמבקש לקרוא לצדדים להפסקת אש שתביא לסיום המלחמה ולכנס ועידת שלום. המשמעות היא שלכאורה אין שינוי פורמלי בעמדת האיחוד האירופי מהקריאה ל"הפסקות הומניטריות" מה-27.10.

אולם בפועל, בהצבעות המדינות במועצת הבטחון ובעצרת הכללית של האו"ם רואים את המחנות השונים המפלגים את האיחוד האירופי ואת המגמות לרעת ישראל. הצעת החלטה במועצת הבטחון (12.12) שקראה להפסקת אש נעצרה רק בשל וטו אמריקאי. בריטניה היתה המדינה היחידה שנמנעה. צרפת ו-12 מדינות נוספות תמכו. בהצבעה בעצרת הכללית של האו"ם (12.12) 27 המדינות החברות של הא"א התפצלו לשלושה מחנות. הרוב המכריע, 17 מדינות חברות הצביעו בעד הקריאה להפסקת אש (+9 ביחס להצבעה הקודמת

שנערכה ב-27.10), ביניהן צרפת, ספרד ופולין. 8 נמנעו (+7) וביניהן גרמניה ואיטליה. רק 2 התנגדו (-2): אוסטריה וצ'כיה.

תאריך	בעד	נמנעו	נגד
27.10.2023	8 צרפת, בלגיה, לוקסמבורג, אירלנד, סלובניה, פורטוגל, ספרד, מלטה	15 גרמניה, איטליה, הולנד, בולגריה, סלובקיה, קפריסין, יוון, דנמרק, פינלנד, שבדיה, פולין, לטביה, אסטוניה, ליטא, רומניה (בריטניה, אוקראינה)	4 אוסטריה, צ'כיה, קרואטיה, הונגריה
סה"כ ב- UNGA	120	45	14
12.12.2023	17 צרפת, בלגיה, לוקסמבורג, קפריסין, יוון, מלטה, דנמרק, פינלנד, שבדיה, פולין, לטביה, אסטוניה, סלובניה, קרואטיה, פורטוגל, ספרד, אירלנד	8 גרמניה, איטליה, הולנד, בולגריה, רומניה, הונגריה, ליטא, סלובקיה (בריטניה, אוקראינה)	2 אוסטריה, צ'כיה
סה"כ ב- UNGA	153	23	10

במאמר משותף (17.12) שרי החוץ של **בריטניה וגרמניה**, דיוויד קמרון ואנלינה ברבוק, קראו ל"הפסקת אש בת-קיימא". זהו מושג חדש, אך אין מאחוריו עמדה חדשה. השניים הביעו רצון לסיום המלחמה, אך הדגישו כי המטרה אינה סיום המלחמה היום, אלא סיומה במצב שיאפשר הגעה לשלום בר-קיימא בין ישראל לפלסטינים, ולכך דרוש מיטוט צבאי של החמאס, כלומר המשך הלחימה. ולכן חזרו וקראו להפוגות הומניטריות בלבד. גם מאמר זה, עליו שרת החוץ של צרפת אינה חתומה, ואילו בריטניה, שכבר אינה חברה באיחוד האירופי, חתומה עליו לצד גרמניה, מראה את הקואליציות השונות באירופה אל מול מצב המלחמה.

פערים ביחס למלחמה בעזה ניתן למצוא גם בתוך **צרפת** פנימה בין הנשיא למשרד החוץ. יחד עם זאת, צרפת היא זו שפועלת מול הגורמים בלבנון במטרה להסיג את חזבאללה מצפונה לליטני, על פי החלטה 1701 של האו"ם. בנוסף היא כינסה נציגים מכ-20 מדינות מערביות כדי לתקוף כלכלית את חמאס, לזהות מקורות מימון וסגירתם.

מדינות מאירופה גם מתגייסות לצד ארה"ב למלחמה בחותלים שהקפותיהם עלו מדרגה ופוגעות בחופש השיט הימי הבינלאומי.

ג'וזף בורל, שר החוץ של האיחוד האירופי, גינה את החלטת ממשלת ישראל להעביר תקציב **לבניית התנחלויות**, שאינן חוקיות תחת המשפט הבינלאומי. גינה את **המתנחלים הקיצונים** המפעילים אלימות נגד פלסטינים, **והמליץ למדינות חברות לנקוט בצעדים מולם**, כגון איסור מתן ויזה.

עם סיום בדיקה של המימון מצד האיחוד האירופי לרשות הפלסטינית ולפלסטינים, שלא מצאה כי כסף זה הועבר לגורמי טרור או גרם להסתה בעד טרור ואנטישמיות, על אף מספר התראות שעלו במהלכה, הוחלט כי המימון ימשיך. בנוסף לכך, ביום שישי (22.12) הנציבות האירופית החליטה להעביר 118.4 מיליון אירו תשלום חירום לרשות הפלסטינית. כספים אלו מכסים את הבור התקציבי שיצרה ממשלת ישראל בלחץ שר האוצר סמוטריץ', שסרב להעברת כספי המיסים שאמורים להגיע לידי הרשות הפלסטינית עבור רצועת עזה (הכספים אינם משולמים לחמאס). הכספים נועדו למשכורות ופנסיות עובדי הרשות ברצועת עזה. תשלום זה ממשיך את תפקידו של האיחוד האירופי כ"שלמן" (payer), מבלי להציב תנאות שיהפכו אותו לשחקן (player) משמעותי (למשל כפי שאיחוד האמירויות התנתה העברת כספים הומניטריים בקיומו של אופק מדיני).

מבט על ירדן

פרופ' רונן יצחק, המכללה האקדמית גליל מערבי

השבוע העשירי של המלחמה נפתח עם יום זכויות האדם, שמצוין האו"ם מדי שנה ב-10 בדצמבר מאז 1950. לרגל היום המיוחד פרסמה המלכה ראניה פוסט ברשתות החברתיות בו קשרה את מצב זכויות האדם לגורל

הפלסטינים ברצועת עזה. למרות הזמן הרב שעבר מאז הוכרז יום זה, כתבה המלכה, "שליטת זכויות האדם מהפלסטינים נמשכת". לדבריה, לא ניתן ליישם באופן סלקטיבי את האנושיות וצריך לדאוג שגם הפלסטינים ייהנו מזכויות אדם מלאות, כשם שהיהודים ועמים אחרים זוכים להם.

שלושה ימים לאחר מכן, בפורום הפליטים העולמי בג'נבה, דיבר המלך עבדאללה גם הוא על גורל הפליטים הפלסטינים ועל המצוקה שלהם ברצועת עזה. כ-1.9 מיליון פליטים בעזה נאלצו לברוח מביתהם, תוך כדי מלחמה עם ישראל. הוא האשים במרומז את העמידה מהצד של הקהילה הבינלאומית ועל כך שתגובה תקיפה לסייע לפליטים הפלסטינים בעזה אינה נראית באופן ירדן, כך אמר עבדאללה, סיעה בעבר, ומסייעת בכל עת, לקליטת פליטים בארצו, מאז קלטה את הפליטים הפלסטינים במלחמת 1948. כיום, לטענתו, מתגוררים בירדן כארבעה מיליון פליטים (פלסטינים, סורים, עיראקים, מצרים ואחרים) שאינם מחזיקים בתושבות ירדנית והמהווים כשליש מאוכלוסיית ירדן. כדי לאפשר להם ליהנות מחיי רווחה, חינוך הולם ושירותים מתקדמים, תבע עבדאללה להגדיל את הסיוע לארגונים ההומניטריים הפועלים בירדן ובשטחים הפלסטינים. בסיום דבריו הדגיש עבדאללה כי ירדן היא המדינה היחידה שמתייצבת באופן ברור לצד הפלסטינים ומסייעת להם בעת הזו.

ואכן, שר ההסברה הירדני מהנד אל-מביצ'ין הצהיר באופן רשמי, שירדן היא המדינה המובילה במאמץ הבינלאומי בהענקת סיוע הומניטרי לפלסטינים ברצועת עזה. בפעם הראשונה מאז תחילת המלחמה, שלחה ירדן ב-20 בדצמבר סיוע יבשתי לרצועה דרך מעבר כרם שלום. הסיוע, שאורגן על-ידי ארגון הצדקה ההאשמי ותוכנית המזון העולמית World Food Programme, כלל 46 משאיות, מעוטרות בדגלי ירדן, שנשאו 750 טון מזון. לרצועת עזה הגיעו המשאיות הירדניות לאחר שעשו את דרכן מגשר אלנבי, דרך ניצנה לכרם שלום. הסיוע היבשתי לעזה לא החליף את הסיוע האווירי שנמשך גם הוא כל העת. ב-14 בדצמבר וב-20 בדצמבר העבירו מטוסי חיל האוויר הירדני את סיוע החירום הרפואי לבית החולים הירדני בח'אן יונס. לפי התקשורת הירדנית, באספקה האווירית החמישית, שנערכה ב-14 בדצמבר, השתתפה גם הנסיכה סלמא בתו של המלך עבדאללה, שנחשבת לטייסת הצבאית הראשונה בירדן. התקשורת שיבחה את פעילותה ותפקידה "בשבירת המצור על עזה". ראוי לציין, כי מאז הוקם בית החולים בח'אן יונס ב-29 בנובמבר ביקרו בו למעלה מ-10,000 פלסטינים ונערכו בו כ-2,000 ניתוחים.

הפגישות המדיניות של מנהיגי ירדן להביא להפסקת המלחמה נמשכו גם הן. המאמץ להפסקת המלחמה לווה בהאשמות ירדניות על פשעי מלחמה שישראל מבצעת כביכול בעם הפלסטיני ברצועת עזה. בשולי פורום דוחא, התראיין ב-11 בדצמבר ראש הממשלה הירדני בישראל אל-ח'סאונה וטען כי "החסינות שניתנת לישראל מפני החלת כללי החוק הבינלאומי חייבת להסתיים". סגן ראש הממשלה ושר החוץ איימן אל-צפדי נועד כשבוע לאחר מכן (19 בדצמבר) בעמאן עם משלחת של הפרלמנט האירופי והאשים את הקהילה הבינלאומית בכך שהיא איננה מסוגלת לכפות על ישראל הפסקת אש. בגלל חוסר יכולת זו, כך טען אל-צפדי, ישראל מפרה את החוק הבינלאומי. בדברים שנשא בפני חברי הפרלמנט האירופיים, השתלח אל-צפדי בישראל והאשים אותה בדחיית פתרון שתי המדינות, בהחלשת הרשות הפלסטינית וביצוע פשעי מלחמה. עבדאללה מצדו, בפגישות שקיים עם ראש ממשלת ספרד פדרו סנצ'ס (12 בדצמבר), עם שר החוץ הבריטי דיוויד קמרון (20 בדצמבר) ועם נשיא צרפת עמנואל מקרון (21 בדצמבר), הדגיש את הצורך בהפסקת המלחמה באופן מידי ובהגשת סיוע הומניטרי לפלסטינים. המלך עבדאללה לא חזר על הטענות שישראל מבצעת פשעי מלחמה, כפי שטענו ראש הממשלה הירדני וסגנו, אלא רק בצורך להחזיר את הביטחון, השלום ואת היציבות לאזור.

דעת הקהל בירדן המשיכה לתקוף את ישראל. מעבר להפגנות השגרתיות שנערכות בעמאן ובמקומות נוספים בירדן על רקע המלחמה, התקיימה ב-11 בדצמבר שביתת הזדהות עם הסוגייה הפלסטינית. השביתה כללה עשרות בתי עסק בירדן שסגרו את שעריהם בפני הלקוחות. השביתה בירדן הייתה חלק משביתה אזורית שהוכרזה כמה ימים קודם לכן, כחלק מההזדהות הערבית עם הפלסטינים והיא כללה גם את כל מתקני אונר"א בגדה המערבית, בסוריה ובלבנון. כשבוע לאחר השביתה, ב-18 בדצמבר, איחדו תחנות הרדיו הירדניות את שידוריהן לאיסוף תרומות לחולי סרטן פלסטינים. שידור הרדיו התקיים בשיתוף מרכז הסרטן ע"ש המלך חוסיין בעמאן תחת הסלוגן "הצלת חולי הסרטן מעזה". איסוף התרומות נועד לאפשר לכ-250-300 חולים מעזה לקבל טיפול במרכז הסרטן בעמאן.

השמועות כי בעקבות האיום החות'י על סגירת מצרי באב אל-מנדב עושות את דרכן משאיות לנמל חיפה דרך ערב הסעודית וירדן גררו תגובות נזעמות ברחוב הירדני. ראש הממשלה אל-ח'סאונה הכחיש באופן רשמי את הדברים על כך שירדן מאפשרת גשר יבשתי להעברת סחורות לישראל וטען כי "הסדרי התחבורה

העוברים בירדן לא השתנו במשך השנים". כל הדיבורים על כך לטענתו, נועדו להסיט את הדיון מפעולות ישראל במלחמה. אולם, הטענות האלו אינן בלתי מתקבלות על הדעת. במהלך האביב הערבי ובעקבות סגירת נמלי סוריה לייצוא סחורות מירדן העבירה ירדן את הייצוא לאירופה דרך נמל חיפה. אז מאות משאיות ירדניות הגיעו דרך גשרי היבשה מירדן לישראל.

ההודעה שהתפרסה ב-21 בדצמבר כי הצבא הירדני יירט כתב"ם ששוגר מעיראק לעבר אילת עוררה גם היא כעס ברחוב הירדני. הרשתות הערביות בכלל והירדניות בפרט, גינו את הסיוע שירדן מעניקה לישראל והאשימו אותה בשיתוף פעולה עם ישראל. הביקורת הייתה על כך שירדן מגנה על ישראל "מפני תקיפה שמטרתה לתמוך בעזה".

מבט על הים האדום

ד"ר משה טרדימן, עמית מחקר במיתווים

השבועיים וחצי האחרונים עמדו בסימן הסלמה במתקפות של החות'ים נגד ספינות בים האדום. ראשיתה של הסלמה זו ב-9 בדצמבר, עת החות'ים איימו כי בכוונתם למנוע מעבר של כל אונייה העושה דרכה אל ישראל דרך הים האדום, בין אם מדובר באונייה בבעלות ישראלית מלאה או חלקית ובין אם לא. מה-17 באוקטובר תקפו החות'ים 15 אוניות סוחר ומכליות שרובן אינן בבעלות ישראלית. מחצית מתקיפות אלה התרחשה במהלך השבועיים האחרונים. כמו כן, הם אף שיגרו כתב"מים לעבר ספינות מלחמה אמריקאיות ופריגטה צרפתית שפטרלו בים האדום, אך הם יורטו.

בעקבות הסלמה זו, הכריזו חברות הספנות הגדולות -- כדוגמת מארסק, BP, Hapag Lloyd, CMA CGM, MSC, Euronav, Equinor, Frontline, HMM, Yang Ming Marine Transport, ועוד – על השעיית תנועת אוניותיהן בים האדום ושינוי נתיביהן מסביב לאפריקה דרך כף התקווה הטובה. היו אף מספר חברות ספנות, דוגמת ענקית שינוע הסחורות הסינית OOCL, חברת Evergreen Line וחברת הספנות הסינגפורית One, שהודיעו כי יפסיקו לשנע סחורות אל ישראל וממנה, לעבוד עם ישראל או לקבל מטענים ישראלים. כתוצאה מכך, 85 אחוזים מהכנסות נמל אילת קרסו תוך חודש, וחברת "צים" וחברות הספנות העולמיות העלו את מחירי שילוח המכולות מהמזרח הרחוק לישראל.

יצוין בהקשר זה, כי המשך השעיית תנועת אוניות הסוחר והמכולות בים האדום עלולה לפגוע קשות גם בכלכלה המצרית, שהכנסותיה מדמי מעבר בתעלת סואץ מגיעות לשלושה מיליארד ש"ח בחודש. גם לירדן, שנמל עקבה הוא המוצא היחיד שלה לים, תלות גבוהה בתנועה הימית בים האדום. השבתת תנועת האוניות בים האדום תציב אותה בפני מצור ימי מוחלט ותאלץ אותה להיות תלויה בייבוא דרך נמל חיפה. גם סודאן, אריתריאה והשטח בתימן הנשלט על ידי החות'ים תלויים לחלוטין בתנועה הימית בים האדום וייפגעו קשות במידה ותנועה זו תיפסק.

ישראל מנסה למצוא פתרונות לסוגייה זו וכחלק מכך, במהלך השבועות האחרונים, הוכתר בהצלחה פיילוט לקו הובלה יבשתי חדש במשאיות מנמלי דובאי ובחריין אל ישראל דרך ערב הסעודית וירדן. הפעילות מנוהלת באמצעות חברת ההובלה הישראלית טראקנט, שהודיעה בתחילת דצמבר כי חתמה על הסכם לשיתוף פעולה עם חברת הלוגיסטיקה Puretrans FZCO מאיחוד האמירויות ועם חברת ניהול הנמלים האמיריתית DP World להובלת מטענים מהמפרץ הפרסי אל נמל חיפה ובחזרה. הגשר היבשתי קיבל את אישור משרד הביטחון וממשלת ישראל. המסע היבשתי מדובאי נמשך ארבעה ימים, ומבחריין יומיים ושבע שעות. המחיר עומד על כ-1.2 דולר לק"מ.

ארה"ב, מצידה, הכריזה ב-18 בדצמבר על מבצע "שומר השגשוג", המביא יחדיו מדינות רבות תחת פיקוד אמריקאי להתמודד יחד עם האתגרים הביטחוניים בדרום הים האדום ובמפרץ עדן. לשם כך, ארה"ב מתבססת על כוח המשימה המשולב 153, האמון על מאבק בפיראטיות בים האדום ובמפרץ עדן. מדובר בכוח רב-לאומי מ-39 מדינות שהוקם בשנת 2022 וכפוף לצי החמישי האמריקאי. מזכיר ההגנה האמריקאי, לוי אוסטין, הודיע כי הכוח יכלול את בחריין, בריטניה, קנדה, צרפת, הולנד, נורבגיה, איי סיישל ומדינות נוספות, שהסכימו להיות חלק מהכוח הרב-לאומי אך העדיפו להישאר אנונימיות. בולטות בהיעדרותן מדינות ערב, כאשר מצרים הודיעה כי אין בכוונתה להיות חלק מברית ביטחונית או צבאית נגד החות'ים וערב הסעודית אינה רוצה לפגוע במשא ומתן שהיא מנהלת בימים אלה עם החות'ים על הסדר בתימן. כחלק מכך, נושאת המטוסים

האמריקאית אייזנהאואר הועברה מהמפרץ הפרסי אל מפרץ עדן, בואכה הים האדום, כדי להשתתף במתקפה נגד החות'ים במידה ותרחש.

ארה"ב אף האשימה את איראן בסיוע לחות'ים. ב-22 בדצמבר דיווח ה"וול סטריט ג'ורנל" כי ספינת ריגול איראנית שמשמשת למעקב ומוצבת בים האדום מעבירה מודיעין בזמן אמת לחות'ים, מה שמאפשר להם לתקוף אוניות סוחר. דוברת המועצה לביטחון לאומי בבית הלבן, אדריאן ווטסון, אמרה כי "איראן מעורבת עמוקות בתכנון הפעילות של החות'ים בים האדום" וכי "המודיעין של איראן קריטי לכך שהחות'ים יוכלו לפגוע באוניות בים האדום".

בתגובה להכרזה על מבצע "שומר השגשוג" ולהאשמות האמריקאיות שאיראן מעורבת במתקפות נגד האוניות בים האדום, החות'ים טענו כי דחו הצעה אמריקאית לפיה תמורת הפסקת תקיפותיהם נגד הספנות בים האדום, ארה"ב לא תפריע למאמציהם להשיג הסכם שלום בינם לבין הסעודים, והודיעו כי לא יפסיקו את מתקפותיהם נגד אוניות בים האדום. הם אף איימו על ארה"ב שיתקפו אוניות אמריקאיות ואת האינטרסים שלהם במידה וארה"ב תתקוף את תימן, ואף הזהירו מדינות אחרות שלא להתערב. כמו כן, הם אמרו כי אין להם צורך במודיעין האיראני לצורך תקיפת האוניות, וכי יש להם יכולות מודיעיניות טובות משל עצמם.

במקביל להתפתחויות האלה, איראן החלה להשתתף באופן פעיל בתקיפת אוניות באוקיינוס ההודי. ב-23 בדצמבר, הפנטגון מסר כי כטב"ם ששוגר ישירות מאיראן פגע באוניית הסוחר Chem Pluto בבעלות ישראלית חלקית סמוך לחופי הודו, וגרם לה נזק רב אך ללא נפגעים. זו הפעם הראשונה בה טוענת ארה"ב כי איראן תקפה כלי שיט משטחה. בתגובה, בכיר במשמרות המהפכה הזהיר כי המשך התוקפנות של ישראל וארה"ב יביא לסגירתם של עוד נתיבים ימיים, כאשר ייתכן כי הוא מרמז בדבריו לים התיכון. עוד לפני כן, ב-14 בדצמבר, הזהיר שר ההגנה האיראני, מוחמד רזא אשתיאני, שקואליציה בינלאומית בהובלת ארה"ב להגנה על כלי שיט בים האדום תתמודד עם בעיות, וכינה את הקמתה צעד לא הגיוני. הוא הדגיש שאף אחד לא יכול לפעול בים האדום הנמצא תחת השפעתה.

בנוסף לאיום מצד החות'ים, גם הפיראטים הסומאליים חזרו לפעול במפרץ עדן ובאוקיינוס ההודי, ובקרבת חופי סומליה. במהלך השבועיים האחרונים הם חטפו שתי אוניות סוחר וסירת דייגים תימנית.

מבט על הברית ההלנית

השגריר לשעבר מיכאל הררי, עמית מדיניות במיתווים

מוקד הפעילות המדינית, והרטוריקה הפומבית, מצד יוון וקפריסין מתמקדת במישור ההומניטרי, וקונקרטי בהצעה הקפריסאית להקמת מסדרון ימי שיעביר סיוע הומניטרי מלרנקה לרצועת עזה. במסגרת זו, שר החוץ כהן ביקר בקפריסין (20.12), נועד עם עמיתו הקפריסאי ואף ביקר בלרנקה, בנמל ובחדר המצב לחיפוש והצלה בעיר. כהן הביע תמיכה בהצעה הקפריסאית, והדגיש את הצורך להבטיח פיקוח ראוי על הציוד שיועבר. שר-החוץ הקפריסאי ציין מצידו, כי "אנו ממתינים לאור ירוק מישראל".

שר החוץ היווני התייחס בהרחבה למלחמה בעזה בנאום שנשא (20) בכנס האגודה ההלנית למשפט ויחסים בינלאומיים. שב וגינה את הטבח שעשה החמאס ב-7 באוקטובר, עמד על זכותה של ישראל להגן על עצמה, אולם עיקר דבריו הוקדשו למשבר ההומניטרי ולחובה לדבוק בכללי החוק הבינלאומי. הוא נמנע מביקורת ישירה על ישראל בהקשר זה, ואף הגדיר את ישראל כ"שותפה אסטרטגית שלנו", ובה בעת הדגיש את הצורך לחזק את הרשות הפלסטינית שהינה "בת-השיח הלגיטימית היחידה לשלבים הבאים לפתרון הסכסוך במזרח-התיכון". הוא הביע גם תמיכה בכינוס המייד של וועידה בינלאומית, שלא תטפל במישור ההומניטרי המייד בלבד, אלא תשיק מהלך לפתרון בר-קיימא באזור.

ניכר בבירור הדגש ההולך ומתחזק ביחס להכרח להתמודד עם המשבר ההומניטרי ברצועת עזה, וביחס לתפקידה המרכזי של הרשות הפלסטינית בטווח המייד ובהמשך הדרך.

מבט על מרוקו

עינת לוי, עמיתת מחקר ומדיניות במיתווים, רבאט

ישראל ומרוקו היו אמורות לציין השבוע שלוש שנים לחידוש היחסים ביניהן, אך המלחמה בין ישראל לחמאס לא השאירה מקום לחגיגות. לעת עתה, שיתופי פעולה מדיניים מתקיימים במשורה ובשקט מתחת לפני השטח בעיקר בתחום הביטחוני. על אף ההישגים הרבים בתחום המדיני מאז חידוש היחסים, הביקורים הרבים מספור, שקיימו שרים ושרות ישראלים במרוקו, היו אמורים לאפשר ביסוס מערכות יחסים בין צוותי המשרדים והעמקה של שיתופי הפעולה מעבר להצהרות ולמזכרי הבנות. כך, שערוצי הקשר המדיניים יניבו ערך מדיני מוסף, כמעין תעודת ביטוח ליחסים בימים כמו אלה שאנו חווים כיום. חוסר המיקוד והיכולת לצקת תוכן ממשי אל תוך עשרות ההסכמים שנחתמו מורגשת בימים האלה. כך, עד היום טרם נחתם הסכם להעסקת עובדים זרים ממרוקו בישראל, למרות ששרת הפנים דאז איילת שקד הצהירה על כך עוד ביולי 2022. הנחת התשתית הכלכלית לעשיית עסקים בין המדינות גם היא טרם הושלמה, ובכלל זה הסכמים כמו הסכם מכס, ביטול כפל מס, קידום והגנה על השקעות והסכמים נוספים שהיו הופכים את ערוץ הסחר עם מרוקו לאטרקטיבי ותחרותי יותר.

מהצד המרוקאי נראה שמקבלי ההחלטות רואים בהמשך המלחמה, ולא פחות מכך בהמשך כהונת הממשלה הנוכחית בישראל, גורם המעכב את חזרת היחסים למסלולם. הצהרות מצד בכירים ישראלים הקוראות להחרבת עזה בהיעדר פתרון מדיני, תוך התנגדות נחרצת להקמת מדינה פלסטינית מהדהדות באמצעי התקשורת במרוקו, פוגעות בתדמית הישראלית בממלכה ומשרתות בעיקר גורמים המתנגדים לקשר עם ישראל. למרות זאת, עמדתה הרשמית של מרוקו ביחס לקשר עם ישראל כאינטרס אסטרטגי נותרה בעינה. על כך העידו התנגדותן של מרוקו ומדינות נוספות לנקוט בצעדים ממשיים נגד ישראל בוועידה הערבית האסלאמית המיוחדת, שהתכנסה בריאד בנובמבר האחרון. הבחירה של מרוקו להשאיר את השגריר המרוקאי בתל-אביב, על אף ירי הרקטות הבלתי פוסק ועל אף שצוות הנציגות הישראלית פונה מרבאט, היא אמירה משמעותית בפני עצמה.

בתחום הכלכלי, העסקים פחות או יותר ממשיכים כרגיל, כאשר החברות הישראליות מגיעות למרוקו או נפגשות עם שותפיהם ביעדים שלישיים כמו צרפת וספרד. נראה שהסידור הזה נוח לכולם, הישראלים חוסכים את הטיסה עד מרוקו ואת העלויות הנלוות, ואילו המרוקאים יכולים לקיים את הפגישות מחוץ למרוקו בדיסקרטיות יחסית. אולם, המרחבים הביטורליים לעשיית עסקים הצטמצמו, החשש של ישראלים לבקר במרוקו, כמו גם הנכונות הפוחתת לשלב דוברים מישראל בכנסים או להקים ביתנים לחברות ישראליות בתערוכות במרוקו הופכים את החיבור בין הכלכלות למאתגר יותר. מכלל ענפי הכלכלה, הפגיעה בענף התיירות היא הבולטת ביותר, הטיסות הישירות מושהות וטרם חודשו, וישנה אזהרת מסע למרוקו ברמה שלוש מתוך ארבע, הקוראת לישראלים להימנע מנסיעות שאינן חיוניות ליעד זה. כתוצאה מכך, ומהחשש הכללי שמאפיין את העת הזו, התיירות הישראלית למרוקו, לרבות תיירות יהודית מרחבי העולם, נעצרה כמעט לחלוטין. מי שבעיקר משלם את המחיר הם חברות תיירות ישראליות ומלונות ונותני שירותים במרוקו, שהתבססו על פלח השוק הישראלי והיהודי, וספגו פגיעה שתימשך לאורך החודשים הקרובים.

מכיוון שתנועת התיירות היא מפתח לקשר בין העמים, רוב שיתופי הפעולה האזרחיים והתרבותיים נדחו לעת עתה ונמצאים במצב "המתנה" עד לסיום המלחמה. למרות האתגרים, ניתן לפעול לשימור חלק מהמיזמים המשותפים ולמצוא דרכים יצירתיות לקיימם, כמו העברתם ממסגרת שיתוף פעולה דו-צדדית לרב-צדדית תחת מטרייה אמריקאית, אמירתית או אירופאית, או קיום פעילויות באופן מקוון ככל שהדבר ניתן. אחד האתגרים המרכזיים בהקשר האזרחי הוא הלך הרוח בקרב יוצאי מרוקו בישראל ביחס למרוקו, שנע בין אכזבה לפליאה ולחוסר הבנה נוכח תמונות ההפגנות ההמוניות שמגיעות מרבאט ומערים אחרות במרוקו ואף גילויי אנטישמיות, שאינם זוכים לגינוי מרוקאי רשמי. כאן, ראוי להאיר כי התסכול הישראלי נגרם בחלקו כתוצאה מהבדלי התרבות והנוהג בין ישראל למרוקו, על אף הקשר התרבותי הקרוב ביניהן. בתפיסה המרוקאית לרבות זו של מקבלי ההחלטות במרוקו, עדיף ככלל להימנע מקונפליקטים ומתן הצהרות גלויות ולטפל בדברים בשקט מאחורי הקלעים. לתפיסתם, חשאיות הפעולה היא מפתח להצלחה, לשמירה על היציבות הפנימית, ועל האג'נדה שרוצים לקדם. שהרי לא ניתן להתנגד למה שלא רואים או לא יודעים, כך שבסופו של דבר השקט נשמר וכאילו לא נעשה דבר. במרוקו אי-המעשה נחשב למעשה לכל דבר, ואולי אף למעשה הראוי והקשה ביותר לביצוע.

בחלוף שלוש שנים מחידוש הקשרים הרשמיים בין ישראל ומרוקו ובצל אתגרי המלחמה בעזה, המשבר הנוכחי מביא עמו גם הזדמנות חדשה לשיתוף פעולה אזורי וביטורלי בין ישראל ומרוקו. בהקשר הזה דווקא השמירה של מרוקו על עמדה ניטרליות יחסית עשויה לאפשר לה למלא תפקיד חשוב ביום שאחרי המלחמה,

במסגרת קואליציה ייעודית שתוביל את תהליכי השיקום והבנייה מחדש. הסיוע המרוקאי יכול לבוא לידי ביטוי בתהליכי שיקום ובנייה, ביישום תוכניות מקומיות ואזוריות להתמודדות ולמניעת קיצוניות ואלימות, ובליויי והכשרת עובדי ציבור פלסטינים שיוצבו בעזה. מרוקו יכולה גם לארח פורומים, פגישות וכינוסים לתמיכה וקידום פתרון בר-קיימא לסכסוך הישראלי פלסטיני. הקשר הטוב שמקיימת מרוקו עם שני הצדדים - הישראלי והפלסטיני - והסמכות הדתית של מלך מרוקו, לרבות תפקידו כיו"ר ועידת ירושלים בארגון לשיתוף פעולה אסלאמי, הם רק חלק מהנכסים שמרוקו יכולה להביא עמה למשימה מורכבת זו.